

ONSALABLADET

Årgång 21 Nummer 1, 2018. Utgiven av Onsala hembygdsgille.

Mjölkttransporten till mejeriet i Kungsbacka blev inledningen till busstrafiken i Onsala. Först fick man som resenär sitta bland mjölkkanorna, sedan blev det bänkar direkt på flaket. På denna tiden behövdes det inga buss-hållplatser. "Bussen" stannade och plockade upp eller släppte av folk efter önskemål.

Första reguljära busstrafiken i Onsala startades av bröderna Lindgren som hade bussgarage vid Onsala kyrka.

Innehåll

- **Beda Hallberg**
- **Fjordskärs fyr**
- **Onsaladräkten**
- **I vimlet på Apelröd**

Uthyrning av Onsaladräkten

Onsala hembygdsgille har nu 3 st kvinnliga dräkter och diverse extra tillbehör.

Vill du hyra en dräkt?

Kostnad: 700/dygn och 1.000 kr i deposition
Kontakta: Britt Carlström dräktansvarig
tel 070 799 79 06

Ordföranden har ordet

Nu är det åter dags att sammanställa året som har gått. Vi kan fortfarande inom gillet glädja oss åt att våra aktiviteter drar många besökare. Trots att vädret under höstaktiviteterna, Apelrödsdagen och julmarknaden var

något ostadigt kom ca 5000 besökare under året.

Ett stort tack till alla förtroendevalda och funktionärer som gjort detta möjligt.

Just nu pågår förberedelserna inför årsmötet den 25 februari klockan 16.00 på Apelröd. Bokslut, verksamhetsberättelse mm skall tas fram. Välkomna, vi bjuder på fika efter mötet.

Program för 2018 års aktiviteter finns längst bak i Onsalabladet och på vår hemsida.

Under våren skall vi bränna av kullen vid Svensmossen, där vi skall anlägga en utsiktsplats dit man kan ta sig på en vandringsstig från Apelröd. Vi hoppas också att bränningen kan få kullen att blomstra.

Vi har väldigt mycket vildsvin som bökar upp hagar och ängar i vårt område kring Apelröd.

Söndagen den 20 januari anordnades en jakt under ledning av Bonde Nilsson, kommunjägare i Kungsbacka. 25 jägare och 7 hundar deltog och resultatet blev att 5 vildsvin sköts.

Jag hoppas nu att vi ses på våra aktiviteter, kom gärna med förslag på förbättringar men allra helst hjälp gärna till vid genomföranden.

Gunnar Carlsson

Årsmöte

Onsala hembygdsgille

25 februari 2018 Kl. 16.00

Hembygdsgården Apelröd

Efter årsmötet i lilla ladan bjuder vi på smörgås, kaffe/te och kaka inne i boningshuset.

Välkomna!

Onsala hembygdsgille är en del av Nordhallands Hembygdsförening
www.hembygd.se/onsala-hembygdsgille

ANSVARIG UTGIVARE:

Gunnar Carlsson
0705-795706
underliden@telia.com

REDAKTION:

Agneta Linger
maneta.linger@gmail.com
Kajsa Juréus
kajsa.jureus@gmail.com

Vill du skriva en artikel i Onsalabladet?
Hör av dig till någon i redaktionen.

Onsalabladet utkommer 2 ggr per år.

Onsaladräkten med färger från havet och den blommande ljungen

På Onsala hembygdsgilles årsmöte 1974 togs frågan upp om hembygdsträkt. En kommitté fick i uppdrag att utreda möjligheterna och att skaffa material.

För att få uppslag till en Onsaladräkt började man bland annat leta efter gamla klädesplagg på gårdarna runt om i bygden. Tyvärr fanns inte mycket bevarat då Onsala tidigare bestod av kaptensgårdar med högreståndskläder.

På årsmötet 1977, kunde initiativtagaren Stina Carlson från Godhem presentera en kvinnlig dräkt, helt vävd och sydd för hand, i blågröna och rosa färger som symboliserar Onsalabygdens färger med havet och den blommande ljungen.

Från ett tygprov från gården Bassås kom den blågröna kjolen med sina ränder i rödrosa och vitt samt ett

smalrandiga förklädet i vitt och rött.

Det rosa livstycket vävdes i gammal hallandsdräll och snördes framtill med en snodd genom maljor.

Till dräkten hör bland annat två olika halskläden. Ett rutigt i vitt och rosa med blått i kanterna som också användes som förningsduk. Det andra var i vit batist med broderi i i vitt eller rosa i gammalt mönster. Ett tredje var en sjal i silke som togs hem från utlandet som fästegåva.

Förkläderna var ett smalrandigt tyg i oblekt och rött bomullsgarn samt ett linongförkläde. Man använde också ett förkläde i kattun, som var ett tryckt bomullstyg från England.

Bindmössorna var dels blågröna från gården Viken, dels rosa från Gottskär.

En manlig dräkt

Intresset för en manlig dräkt var inte lika stort. Men några stycken kom att sys.

Dräkten har mörkblå eller svarta knäbyxor med s k "pinkelucka" framtill och en randig ylleväst från Lindome härad.

Till detta finns en lanneskjorta efter ett mönster från Norra Halland med ett s.k. trekantigt halsspjäll. Kungl. Majt. utfärdade vid sekelskiftet 1600/1700 ett förordnande till kustsocknarna att hålla båtsmän med båtsmanstuga och uniform av samma snitt. Även på dessa skjortor och på "vanliga sjömäns" arbetsskjortor från denna tid fanns detta trekantiga halsspjäll.

Text: Agneta Linger

Källa: Onsalaboken och Britt Carlström

Agneta och Mats Linger samt Kajsa Juréus bär gärna Onsaladräkten på Apelrödsdagen. Här tillsammans med pojarna William och Simon Nauska. Foto: Norra Halland

Fjordskärs fyr

Foto: Agneta Linger

Utdrag ur ett brev till Kungsbackatidningen Westkusten från 1875

” Jag hade för några dagar sedan ett samtal med en härvarande agent för Stavanger Sjöassuransförening, och kom att nämna, att ingen inseglingsfyr finnes till Kongsbackafjorden. Han föll i en orimlig förundran, att förhållandet var sådant, alldenstund Kongsbackafjorden är en så viktig hamn för vinddrifvarare och seglare i Kattegat. Jag nämner detta för att påminna Eder, att icke släppa denna fråga.”

Sjökapten Carl Severius Andersson, Karsegården, Onsala

Sjökapten Carl Severius från Karsegården i Onsala skickade den 22 januari 1875 ett brev till tidningen Westkust där han bland annat framförde önskemål om en fyr vid inseglingen till Kungsbackafjorden.

1882 byggdes fyrplatsen på den lilla ön Fjordskär i Kungsbackafjordens mynning. Ön som bara är cirka 20 x 70 meter.

Fyrhuset bestod av en fyr och två enrumslägenheter, där fyrmästa-

ren och fyrvaktaren bodde med sina familjer. Huset låg på en hög stengrund. Stengrunden fungerade som en källarvåning, där man förvarade fotogen, ved, mat m.m. Här hade man också en bassäng för sötvatten som togs från taket. Den närmaste brunnen för sötvatten fanns på Krokudden på fastlandet. Det var också hit man rodde, när man skulle iland för att göra ärenden eller när barnen skulle till skolan.

Då det inte fanns någon naturlig hamn på Fjordskär fick tjänste-

båten, en liten snipa, hissas upp i dävertar när den inte användes. 1906 avbemannades fyren och man installerade istället en modern AGA-fyr. 1908 monterades huset ner och byggdes upp igen som lotsbostad på Vinga, det hus som idag kallas för Biskopsgården. 1979 helautomatiserades fyren och det står idag en modern fyrkur på det gamla stenfundamentet.

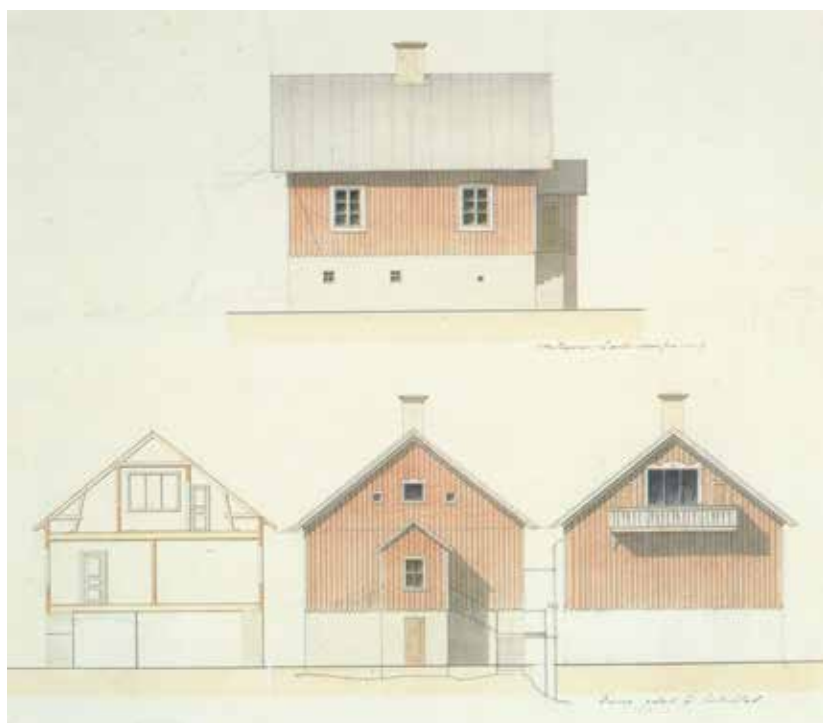
Idag är det Onsala fyrsällskap som äger och ansvarar för fyren.

Text: Agneta Linger

Brev från Allan Olofson vars far Johan August Olofson var född på Fjordskär

"Jag har i min ägo min farfars utnämning till Fyrmästarebefattningen vid Fjordskärs fyrplats. Handlingen är daterad den 29 mars 1882, alltså tycks min farfar Lars August Olofson ha varit den förste fyrmästaren där. Han kom med sin familj, hustru och tre barn, från Skrivareklippans fyrplats utanför Varberg. Min fader Johan August Olofson var det yngsta barnet, 3 år gammal och det, som var bundet med ett rep då han vistades utanför bostaden. Han påstod själv att den begränsade världen från barndomen, inte i något avseende hade varit hämmande för hans fortsatta liv, som blev både långt och lyckligt. Vid 4-5 års ålder, fick han röra sig fritt på det lilla skäret. När han fyllt 6 år fick han fritt disponera den kombinerade rodd- och segelekan. Till en början gick barnen i skola på Vässingsö men ganska snart blev de inackorderade på någon gård i Onsala. Min fader bodde således på gården Gatan. Skolan i Onsala var, efter dåtidens begrepp något i särklass. Där lästes både tyska och engelska, och matematikundervisningen omfattade även den högre reguladetrin och det var heldagsundervisning hela terminen. Som jämförelse kan nämnas att min moder gick

varannandagsskola 3 timmar per dag under två terminer sammanlagt. Provanterning var givetvis ett problem. Färskt kött, om man undantar sjöfägel, var delikatesser, som sällan förekom. Däremot räknades t ex hummer som vardagsmat liksom levande färsk fisk av äldaste slag. Under sommaren såldes hummer till badgästerna på Gottskär för 2 kr dussinet. Det fanns en liten grönsaksodling i en bergsskrevna, men min farmor tillhörde de

personer, som hellre såg en vacker blomma än en, aldrig så lækker morot. Enligt min fader lär det ha funnits ovanligt många sällsynta växter på skäret. Beträffande bär, så fanns där en outtömlig mängd sådana av alla de slag på Skallalandet och närliggande öar. Efter 10 år på Fjordskär förflyttades min farfar till Morup Tänges fyr som fyrmästare, där han avled 1902." Allan Olofson

”Frågetävling”

Hembygdsgillenas frågetävling går över sex omgångar, tre på hösten och tre på våren med en Hallandsfinal.

Först ut i höstas som värd var Vallda hembygdsgille. Segrade där gjorde Kungsbacka hembygdsgille med 12 poäng. Andra omgången var hos Ömevalla hembygdsgille. Då tog Kungsbacka åter en seger tillsammans med Fjärås gille. Båda lagen fick 14 rätt av 15 möjliga. Sista omgången för säsongen anordnades av Släp hembygdsgille. Nu fick dock Kungsbacka se sig besegrade utav vårt egna gille. Ett stort grattis till Olle Hydén, Bertil Herngård, Håkan Lind och Göran Löfstedt som kammande hem hela 13 poäng.

Inför våren är det fortfarande Kungsbacka gille som ligger i täten. Vill ni komma med och heja fram våra duktiga tävlande så är vårens tävlingar den 21 januari hos Tölö hembygdsgille, den 25 februari i Älvsåker och den 25 mars i Fjärås och det börjar alltid kl. 16.00

Text: Agneta Linger

Glada beökare på julmarknad var Jacob och Linda Lilljegen, Henrik Pihlquist samt lille Theo.

Bland julmarknadens utställare kunde man hitta allt från krämer till presentartiklar.

I vimlet på Apelröd

Nytt för i år på Apelrödsdagen var att alla utställare stod utmed den gamla färdvägen.

Mats och Margareta Lindblad sålde snabbt slut på alla gilletts lotter i tombolan.

Ponnyridning för de yngsta är ett återkommande tema på gilletts aktiviteter.

Nannie Ohldin väntar spánt på om Janne skall vinna något i gilletts jullotteri.

Majblomman - ett säkert vårtecken

Beda Hallberg (1869 - 1945), som växte upp i Onsala på gården Presse, kom genom sin mors sociala engagemang i kontakt med de fattiga och utsatta i hembygden.

Hon har själv berättat hur hon som barn fick inblick i nöd och umbäranden som fanns i den närmaste omgivningen: "De fattiga människorna hade själva fått bryta mark på den kala utmarksheden och av den sten, som måste bort från de blivande potatisland, byggdes de små husen, ofta med bara jordgolv, åtminstone till en början."

Tuberkulosen skördade under denna tid många liv och det var framförallt de fattiga och barnen som drabbades. Hjälpbehovet var enormt och det fanns ingen eller bara mycket blygsam fattigvård.

I och med giftermålet med tobakshandlaren John Hallberg kom hon vid 19 års ålder in i det sociala livet i Göteborg. Familjen deltog i en mängd evenemang, baler, basarer, välgörenhetsfester, musikaliska salonger m.m. Att glädja och hjälpa andra blev en uppgift för Beda.

Hon hade en enorm uppfinningsrikedom för att samla in pengar till välgörande ändamål. Vid hembesök i fattigkvarteren i Göteborg mötte hon både fattigdom, trångboddhet, alkoholism och tuberkulos. 1906 såldes en liten pappsköld i blågult till förmån för fattiga barns beklädnad. Den inspirerade Beda Hallberg året därpå 1907 till den allra första majblomman till ett pris av 10 öre.

I över 100 år har denna lilla blomma sålts. Inkomsterna gick från början främst till att erbjuda sjuka barn en hälsosam vistelse under sommaren i s.k. sommarsanatorier. Mest känd blev Galtarö i Bohuslän. Barnens behov har förändrats men majblomman har alltid anpassat sin verksamhet efter den hjälp som behövs. Idag är majblommans mål att bekämpa barnfattigdom i Sverige.

Beda Hallbergs humanitära gärning fick många inhemska och internationella erkännanden. Hon fick bl.a. Ilis quorum i 8:e storleken och 2004 röstades hon fram som "Tidernas hallänning".

Lite kuriosita:

Beda Hallberg introducerade julklappspapperet. Behållningen gick till tuberkulossjukvården (Så är givetvis inte fallet idag)

Hon arbetade också för Myrorna och Rädda Barnen. Vid ett tillfälle träffade hon en representant från majblommans lokalkommitté i Västra Ämtervik i Värmland. Det var Selma Lagerlöf

Ett ålderdomshem behövde ett piano. Med GP:s hjälp lyckades hon samla in medel till det. Wilhelm Stenhammar hjälpte henne med att välja ut pianot.

Porträttbild av Beda Hallberg från 1901 (Beda Hallberg-arkivet)

2017
inbringade
majblomman
64 miljoner SEK

Årets majblomma går i svart och guldgult och börjar säljas den 12 april.

Text:
Monica och
Stig Karsegård

Källor:
Stig Tornehed: Beda Hallberg och förstamajblomman
Charlotta Arnström:
En välgörande blomma
Majblommans hemsida

Jättegrytor på öarna i Kungsbackafjorden

En jättegryta bildades när inlandsisen smälte och vattnet forsade och drog med sig stenar. Stenarna hamnade ibland i bergssprickor och kom inte därifrån utan började snurra och slipa sprickan till en rund och fin grop.

Förr i tiden förstod inte folket hur dessa fina runda släta gropar verkligen hade tillkommit. Man trodde att det måste varit jättar som gjort dessa gropar eller grytor för matlagning eller för att mala sitt mjöl i.

Jättegrytorna i fjorden trodde man hade tillkommit genom att en jätte från skogarna vid Hanhals försökt tysta Hanhals kyrkklockor genom att kasta stenar mot dem men missat och stenarna landade på öarna i stället.

En dag beslöt sig jätten för att fly ut till havs för att slippa höra kyrkklockorna mer. När han tog satts för att hoppa till Kalvö gjorde hans ena klack ett stort hål vid Hanhals by och vid landningen på Kalvö blev det ett märke i berget av den andra klacken.

LEKFULLT
för barn och vuxna

Öar i fjorden som har jättegrytor är Kalvö, Ramnö och Yttre Lönn. Åker ni dit ut till sommaren så ta en upptäckspromenad och försök hitta dessa. Ta gärna en bild och skicka till oss i gillet och skriv gärna om dina tankar kring dessa spännade jättegrytor.

sms: Kajsa 0706010471

Källa: Onsala vår hembygd av Solgärd Hessler och Lars Skalegård

Program vår och sommar 2018

Söndagen 25 februari 2018

Årsmöte
Kl 16.00
Vi bjuder på kaffe och smörgås.
Plats: Hembygdsgården Apelröd

Lördag 21 april 2018

Vårstämning på Apelröd
Vi bjuder på kaffe och varm korv.
Kl. 10.00 – 13.00

Måndag 30 april 2018

Valborgsmässofirande
Plats: Hembygdsgården Apelröd
Kl 18.45 FrazzJazz - servering
(kaffe/korv och bröd)
Ponnyridning
Kl 19.45 tal
Kl 20.15 tänds elden

Onsdag 6 juni 2018

Nationaldagsfirande
Kl 13:30 öppnar Vagnsmuseet och Knaparydsstugan.
Kaffeservering och korvgrillning.
Kl 14.00 Visning av Onsala Kyrka
Kl 14:45 Samling till flaggparaden vid Ekhas parkering
Kl 15.00 Flaggan hissas och programmet startar med sång, musik och uppträdanden
Plats: Onsala församlingshem

Fredag 22 juni 2018

Midsommarfirande
Kl 14.00 – 16.00
Dans kring stängen, servering och ponnyridning
Plats: Hembygdsgården Apelröd

Söndag 5 augusti 2018

Hembygdsgårdens dag
Kl 13.00 – 15.00
Plats: Hembygdsgården Apelröd, Vagnsmuseet och Knaparydsstugan

Lördag 1 september 2018

Apelrödsdagen
Kl 11.00 – 15.00

*I samarbete med
Studieförbundet Vuxenskolan*